

НАЦИОНАЛНА ХУДОЖЕСТВЕНА АКАДЕМИЯ
КАТЕДРА “ИЗКУСТВОЗНАНИЕ”

Петко Недялков Петков

ФЕНОМЕНЪТ ГРАФИКАТУРА
В ТВОРЧЕСТВОТО НА ИВАН ГАЗДОВ

АВТОРЕФЕРАТ

на дисертационен труд за присъждане
на научната и образователна степен „доктор”
(Изкуствознание и изобразителни изкуства)

Научен ръководител
проф. д. изк. Свилен Стефанов

София, 2014

УВОД

Дисертационният труд има за **цел** да изследва графикатурата като феномен в творчеството на Иван Газдов и да го ситуира в графичния свят от последните десетилетия. Иван Газдов е наш съвременник, известен художник график. Съзнателният му творческият път на художник може да се смята повече от 50-годишен. В това време той е творил в почти всички области на графичната работа – плакати, графика (суха игла и сериграфия), карикатури, графичен дизайн.

Тъй като дисертационният труд е с ограничен обем, не е възможно да се анализира цялото творчество на този художник. Затова **обхватът** на настоящата дисертация се концентрира само върху част от творчеството му - онази част, която го характеризира най-добре и с която той е най-известен, а именно т.нар. от него ГРАФИКАТУРА. Анализът обхваща един период от живота на художника от 1987 г. (която се смята за рождената дата на графикатурата) до днес - период от близо 30 години. Това е времето, в което той реализира 7 цикъла с повече от 200 броя графикатури:

Цикъл *Нещо е излишно, нещо не достига*, 1987 – 1998

Цикъл *Кавър класик графикатури*, 1999- 2003

Цикъл *Еротични графикатури*, 2004 – 2007

Цикъл *Човешка комедия*, 2008 – 2009

Цикъл *Портите на рая*, 2010

Цикъл *Летене*, 2011

Цикъл *Виж ме*, 2012

Цикъл *2013*.

Графикатурата е един *личен почерк*, синтез от познания, творчество, опит, фантазия и много, много труд. Или както сам той го обобщава първоначално – *една жадувана надежда за стил*. И ако при творческото раждане на графикатурата, това е било само надежда, днес, след стотиците творби, разработени и усъвършенствани от 1987 г. насам, вече наистина може да се говори за собствен стил на художника. Иван Газдов е също така

и администратор, и теоретик, и педагог. Зад многото лица обаче, той си остава преди всичко рисуващ човек. Факт е, че той умее да съчетава ерудицията на теоретик и интуицията на практик, но преди всичко водещото у него *много силно, избиващо желание да рисува* остава през целия му житейски път.

След изясняване на темата, като следваща стъпка в дисертационната работа, са структурирани задачите, чието решаване е необходимо за постигане на поставената цел:

- Да се установи контакт и да се направи дълбочинно интервю с Иван Газдов с насоченост към личното му мнение, преживяване и осмисляне на творческата му работа в областта на графикатурата.

- Да се разгледат, анализират и обобщят публикациите у нас, съдържащи коментари за стила на твореца.

- Да се определят и изследват естетическите параметри на графикатурата и да се характеризират качествените отлики от изкуството на графиката в края на 20-и и началото на 21-ви век.

- Да се направи цялостен анализ на графикатурата в контекста на цялостното творчество на Иван Газдов и взаимовръзките му с наличните предпоставки в историята на изкуството и съвременната визуална среда.

- Да се направи анализ на творческите открития на Газдов като визуален мислител. Какви са качествата и свойствата на използваните от него изразни средства и връзката им с промяната във възприятията на съвременния зрител в светлината на психологията на изкуството.

- Да се направи рецептивен анализ на графикатурата – как се възприема какво е въздействието на символния код върху зрителя на някои основни съставки при изграждането на образа като хумора и иронията.

Първата и най-важна задача беше да се влезе в диалог с автора. Известно е, че най-добрият метод за анализ на едно творчество е да се влезе в диалог със създателя му. Целта е постигането на задълбочен искрен диалог, в който художникът, обладаващ рефлексивно съзнание, е провокиран от изследователския интерес на събеседника да анализира своя собствен творчески опит. Погледът *отвън*, прочитът през знаците е винаги възможен от

всеки заинтересован, но настоящият труд е ориентиран към един задълбочен анализ, отчитайки автентичната авторова гледна точка на принципа на погледа *отвътре*.

Втората задача е до голяма степен формална, защото предполага изследване на съществуващите до този момент разработки по темата в България, запознаване и анализ с ракурсите към графикатурата. Темата е огромна, защото за графикатурата са писали много автори от различни професионални направления, като общото помежду им е, че са ценители на изобразителното изкуство. Но съществуват и десетки материали от доказани професионалисти в тази област. В настоящето изследване прегледът на материалите е локализиран върху написаното от професионалните изкуствоведи.

Третата задача е визуален анализ на изразните средства и свойствата на графикатурата като специфичен стил, който се базира на принципите за изграждане на графикатурен образ през интерпретативната схема, зададена от самия автор. Темите са подредени в йерархичен модел, схематично минимализиран от самия художник. Следователно тази част от изследването е опит да се направи цялостен анализ от една монолитна гледна точка – тази на автора на графикатурата. Материалите, които са налице, предполагат такава неоползотворена до настоящия момент възможност. Решаването на тази задача кореспондира с основната цел на настоящето изследване – да се направи анализ на Газдов като визуален мислител от една по-мощна гледна точка, обхващаща наличните материали по темата и мнението на самия автор, изразено в специално проведено дълбочинно интервю, статии, книги и неиздадени ръкописи.

Със следващите задачи в настоящата дисертация се поставя нов проблем за теорията и практиката на графичното изкуство, като се изследват приносите на графикатурата във визуалната култура на съвременността. Изследването обобщава основните иновативни характеристики на това творчество (макар и без претенции за изчерпателност). Авторът си поставя за цел да очертае някои иновативни аспекти, които графикатурата внася в развитието на съвременното графично изкуство. Главният стремеж тук е да се постави една нова насока на мислене, като се потърсят и анализират теоретичните обосновки и практическите постижения, синтезирани в един личен стил и неговото място в полето на съвременните визуални изкуства. Целта е да се открият новите хоризонти, които открива художникът пред визуалното мислене на съвременните зрители и да се даде повод за още по-задълбочени теоретически и практически

изследвания в тази област. Този нов проблем е поставен още в названието на художественото явление графикатура, но не като синтез на графика и карикатура, а като наличие на хумор в изображението като форма, също и чрез синтезиране на образ от парчета чиста графика – абстрактни по звучене елементи.

По отношение на МЕТОДОЛОГИЯТА на изследването:

Използван е **комплексен изследователски метод**, включващ от една страна обичайните за изкуствоведско изследване методи на структурно-формалния, културологичен и иконологичен анализ и от друга страна – социологически и херменевтичен анализ, които са базирани върху данните от проведено с художника дълбочинно интервю. В определени моменти е приложен и интуитивният метод, при който чрез формалното прерисуване на образците се постига особен вид вчувстване в художественото произведение.

По отношение на АНАЛИЗА е работено в две посоки:

- Направен е анализ на графикатурата, базиран на *погледа отвън*, включващ формалния анализ на средствата за художествен изказ (в т.ч. линия, деформация, композиция, пространство, отношението черно-бяло и др.). Изследвано е и въздействието на графиките върху зрителя (като резултат от вложения хумор и ирония в картините).

- Направен е анализ на графикатурата, базиран на *погледа отвътре*, пресъздаващ авторовото кредо за стила, изразните средства и философията при изработване на картините. Отделено е и внимание на емоционалния заряд, вложен в картините.

Според формалното определение графикатурата е *...визуална идея с гротескна и артистична неочакваност, с характерно взаимоотношение между черните петна и навлизащи между тях части от белия фон, изпълнена в техника сериграфия. Авторски графичен почерк на Иван Газдов*. Краткото определение, което самият автор дава на своето откритие е *моят малък концептуален праг*. Изкуствоведката Мария Ландова, изследвайки постиженията на художника, прекрачил прага в тази нова и неизследвана област на графичния изказ, го определя като *„...естетически шаман – скривател и откривател на тайни знаци и заклинания, виртуозен рисувач и славен „визуален фантазьор*. Доцент Георги Лозанов надниква още по-навътре и загатва най-дълбоките импулси, от които се възпламенява искрата на творчеството. Той определя графикатурата като *„...концептуално убежище за класическия или поне „играещия си с класици“ художник, където той*

необезпокояван може да се отдаде на моментния „произвол“ на рисуването. И допълва: *Единствено напразното усилие на екзистенцията да придобие смисъл, всъщност носи погнуса, докато рисуването, дано не бъркам, извира направо от недрата и от „черната дупка“ на човешкото битие, от нищото и му се радва.* В есето *Magical Mystery Graphicature* четем: *Да се рисува след Матис и Де Куунинг по различен начин, смятах за невъзможно. Докато не видях графикатурата. Доста по-рано Матис е казал, че ако познаваш един предмет изцяло, ще можеш да го нарисуваш само с една външна ириха.* Цитатът на Газдов и мисълта на Матис ни разкриват общата нагласа в основата на художествения метод на изображение. Това е максимално най-близкото приближаване до практическата страна на метода. Има и още нещо, което остава извън пределите на формалния стиланализ. В тази насока сме се опитали да приложим херменевтичния метод за целите на настоящето изследване. За да проникнем възможно най-близо до източника на творческата инвенция, нека чуем самия Газдов: *Необходимо е да получиш особена мъдрост на създаващ, която се крепи на авторския потенциал, т.е. да имаш тайни сили, които са фундамент за рисуване или писане, няма значение.* Тази мъдрост е постижима частично с прилагане на споменатия метод на херменевтичен анализ. За да търсим посланията, които ни носи графикатурата, не трябва да забравяме думите на художника: *За изкуството се иска нещо да е сбъркано, а не път от рози.* По този повод в интервюто той сподели, че се радва че не е тръгнал по познатия отъпкан преди него път. Графикатурата е нестандартно явление. Тя по същността си е неординерна. Едно неординерно творчество не може да се изследва по формални стандартни процедури. Същественото, което трябва да знаем, когато се опитваме да намерим отговор на въпроса що е графикатура е, че Газдов е интелектуалец и едновременно визуален мислител. Тези две базисни нагласи са определящи в света на мисълта и са ключови за всички негови творчески превъплъщения. Художникът е майстор на свободната рисунка, защото именно тя като практика е фундаментът за непрекъснати визуални изследвания. Той е карикатурист, илюстратор и плакатист, майстор на запазеня знак и т.н. В този смисъл графикатурата е интелектуализиране на графиката или метаезик, защото е обобщение на целия опит на твореца. Тя е размисъл върху един широк и задълбочен опит на мислещ във визуални категории творец. Именно затова като образност този визуален код е базиран върху знака, защото графичната следа се използва само като основа за

пренос на поливалентен смисъл. Когато гледаме графикатура, става пределно ясно, че художникът рисува своите мисли.

Метаезик означава скрит език, в който са закодирани определени идеи, различни от изказваните в момента на говоренето посредством естествен език. Метаезикът е скрит в използвания език. В математиката и логиката метаезикът е формализиран език, със средствата на който се изследват свойствата на съответните предмети (или обекти), теории, разграничава се равнището на самите описани предмети и n-тото равнище на тяхното описание. Защо графикатурата е метаезик? Защото Газдов отказва да пресъздаде непосредствено впечатление от нещо видимо и вместо това той иска да създаде или сътвори впечатление у зрителя посредством процес на визуално размишление. Рисуването в графикатурата е аналитичен процес, който се базира на бавно разсъждение върху образа. Психологът Даниел Канеман различава две системи на мислене: интуицията и разсъждение. Той ги нарича *Система 1* и *Система 2*. Интуицията е в основата на повечето наши бързи решения. *По принцип ние вярваме на впечатленията си и действаме на базата на желанията си* – казва Канеман, но *Система 2* се състои в прилагането на систематичен умствен труд, който е съзнателен, изпълнен с усилие и методичен прототип на бавното мислене. За да станеш добър шахматист, ти трябва 10 000 часа практика, също толкова ти трябва и за да станеш добър виолончелист. При художниците не е по-различно. Системата на Газдов, с която изработва графикатурите, е доказателство за прилагане на визуално размишление. Тя ни показва работата на методичен умствен труд във визуалното. Резултатът е противоположен на резултатите от бързото, повърхностно и като го нарича художника, *епидермално мислене*.

ГЛАВА 1

ПРЕГЛЕД НА ПУБЛИКАЦИИТЕ

В тази глава е направен обстоен анализ на съществуващите до момента български издания, посветени на графикатурата (предимно албуми с творби на художника). Анализираният текстове са подредени в хронологическа последователност спрямо годините на издаване им и е обърнато внимание единствено на онези части от книгите, които са написани от изкуствоведи и имат пряко отношение към проблема. От анализа се вижда, че повечето от текстовете са писани за някои цикли на автора или по повод

конкретни изложби, без обаче да се анализира цялостно творчеството на художника (или в частност графикатурата). Това идва в подкрепа на желанието на автора на дисертацията да се задълбочат проучванията в тази недостатъчно изследвана художествена територия.

ГЛАВА 2

ВИЗУАЛЕН АНАЛИЗ НА ГРАФИКАТУРАТА

Графиката е може би едно от най-ясно говорещите визуални изкуства. С графични изразни средства може директно да се предава смисъл чрез *символи*. Подходът на художника в графикатурата е интелектуален, но без да лишава образа от емоционална жизненост. Графичната следа е естетизирана до крайна степен, но не е лишена от емоционално трептене. Уникално съчетание! Само с едно черно докосване.

Графикатурата по същността си е начин на мислене. Мислене във визуални категории с много почтено отношение към идеите, които са реализирани в историята на визуалните изкуства. Тя не е повърхностно отношение, мимикрия. Тя е творчески метод, основан на мисленето като автентична човешка дейност. Затова е толкова различна и уникална. Защото има директни източници в една конкретна индивидуалност. С този голям творчески жест, разгърнат във времето и пространството, Газдов се противопоставя на *епидермалното* мислене, за което стана вече дума. Той заявява с цялото си творчество, това което Силвия Чолева обобщава в едно интервю: *Културата не е в забавлението. Израсна едно цяло поколение, което мисли така. И това е опасно*. За самата държава е опасно”. Парадоксът е, че Газдов демонстрира изключителна сериозност и почтеност (понятие, с което той обобщава своя професионален морал) към проблема за създаване на автентично изображение – плод на оригинално мислене по един непринуден и забавен начин. Забавен за него самия и за публиката. Причината е в определящата роля на фактора, наречен интерес. Доказано е, че успехът на дадена професия зависи от интереса към нея толкова, колкото и от способностите за нейното упражняване. С графикатурата Газдов доказва, че несломимият интерес към изображението прави успешна професията художник. За целта е определящ и характерът на твореца. Известно е, че характерът е по-важен от таланта. Много талантливи хора пропадат, защото нямат характера да изградят таланта си.

Газдов рисува идеи – умопостигаеми и неизменни структури, стоящи в основата на изображението. Именно затова образът в графикатурите е толкова необичаен. Това е

причината и всеки образ да е толкова различен от предходния, макар и помежду им да съществува пряка връзка: *Графикатурата има една особеност, че сериите всъщност представляват една единна работа, която преминава от един лист в друг.*

По определение идеята е мисловен образ. Тук е истинският произход на графикатурните образи. Проф. Свилен Стефанов казва: *Разликата между добрия и лошия художник е в мисленето, а не в изразните средства. Това е въпрос на възпитание на сетивата, на мисленето, на преценката. Изразните средства идват после, спрямо това което искаш да кажеш...* Този опит е прекрасно формулиран в едно писмо на Модилиани, чието творчество е пряк източник на вдъхновение за Иван Газдов: *Опитвам се да формулирам с най-голяма яснота истините на изкуството и живота, които съзирам разпръснати сред красотите на Рим и откакто вътрешният им смисъл става ясен за мен, аз се стремя да разкрия и подреда устройствата им, нещо като метафизична архитектура, за да създам от нея моята истина за живота, красотата и изкуството.*

Разбира се, графикатурата само привидно е лека и усмихната образност. Тя е резултат от задълбочен анализ на процесите в изобразителното изкуство, най-вече в периода от началото на 20-и век до настоящето. Ироничен коментар. Интелектуалното начало се проявява особено отчетливо в синтезирането на идеята за пространство, чрез отношението фигура – фон. Дълбочината, която сме свикнали да възприемаме чисто сетивно като потъване на предметите в замъгляването на задните планове, тук съществува, без да се нарушава ясният и отчетлив контур на обемите от първия до последния план. Това става възможно, защото Газдов създава ново понятие за пространство – *имагинерна дълбочина* или дълбочина на възприятието, родена от въображението на автора и активираща способностите на зрителя да си създава визуална представа, като по този начин доизгражда и завършва творбата. Контактът автор – творба – зрител се основава на способността на зрителя да завърши картината чрез въображението си, и по такъв начин е включен в процеса на създаване на творбата. Уникалността на метода е, че зрителят е съавтор, поканен е да участва и, завършвайки образа на възприятието си, да го почувства като свое откритие. Това е ключовата отлика на образа в графикатурата и принос в съвременното изкуство на изобразението.

Друга съществена отлика е, че самата мисъл на художника се превръща в изразно средство. Това става особено ясно, когато използваме интуитивната си способност и на

практика прерисуваме графикатурите. Тази опитност беше един от методите, които са използвани в настоящето изследване.

Когато изследваме Газдов, не бива да подхождаме едностранчиво. Всеки опит да го вкараме в някакво тясно определение, ще ни изведе до погрешен извод. Винаги желанието да се определя нещо в тесни рамки води до заблуждение, казва писателят Георги Данаилов. Преживяването от прерисуването на графикатури ни дава поглед върху цялото, който ни открива познание за метода им на създаване извън формалните условни определения.

В творбите на Газдов е видно едно непрестанно търсещо усилие. Той мисли през рисуването. И в това е огромната трудност да пишеш за него, защото на всеки който му се наложи да го направи и иска да подходи съвестно и отговорно, ще му се наложи да мисли през рисуването. Тогава се преживява индивидуалното графично начало в самото движение на ръката и синтезираната житейска мъдрост, бликаща като визуална находка чрез хумор и изненада в пропорцията. Тук не помага умението да подредиш творбите в хронология и да коментираш чужди мнения или просто да правиш асоциации в духа на сравнителен анализ, като търсиш подобни образи. Това може да отведе изследвателя до много големи грешки като например да сравнява Газдов с гръцката вазова живопис или с немца Хелмут Грисхабер, или пък да се търси мястото на графикатурата в жанра на карикатурата и да се сравнява Газдов с българските карикатуристи. Нещата са принципно различни. В този труд не се дава категорично определение на въпроса що е графикатура, но се очертават различията какво не е графикатурата. Трудността да разбереш метода на Газдов, кулминиращ в графикатурата, е да разбереш в собствения си опит през практиката на рисуването, че този художник говори на езика на визуалните обобщения. Затова слага на първо място в своята система композицията и деформацията. Всеки един негов *знак* е обобщение и е неповторим и уникален или както сам той го нарича: *Графикатурите са запазени марки на състояния със сюжети и хумор. Върховна проява на графична чистота, представена в краен предел на изостряне на визуалното възприятие с изпълнение с черно и (върху) бяло, което освен фон се възприема и като довършващи в съзнанието на гледация форми, там където композирането го налага.*

Ако искаме да вникнем в по-дълбокото духовно основание на графикатурния образ и да потърсим прародителите на неговото изненадващо за нашата локална

култура превъплъщение и битуване, то следва да се обърнем на Изток и да погледнем по-назад в историята: *...истинският урок идва от другадe, от японската калиграфия, от нейните знаци, които не са букви или срички, които са само шрихи и петна, непредназначени за четене, а за усещане и духовно разпознаване. Графикатурата си отдъхва в кода на йероглифа. Далечна малка братовчедка на могъщия импулс на черно-белите художествени величия на източния знак, с цялата абстрактност и условна разпознаваемост, превърната във високонравствен културен феномен.*

Ако се гледат ранните рисунки на Газдов, може да се проследи как е усвоявал творчески различни визуални стратегии, които са се появявали на регионалната художествена сцена или на хоризонта на международните артистични центрове. Как ги е преработвал посвоему. Някъде просто е бликала самородна визуална интерпретация. Но общото, което важи за всички тези опити е, че те са овеществени визуални мисли и на практика са фиксирани факти от един постъпателен системен процес на визуално осмисляне на образа, притежаващ художествена ценност, защото е откритие. В този смисъл твърдението на Цветан Тодоров, което бе една от отправните точки за настоящето изследване, че... *великите художници са винаги мислители от голяма величина*, е факт. Разглеждането на творческата дейност на Газдов в нейния широк обхват от жанрове и идейни насоки води до потвърждение на тази теза.

Навсякъде, във всяка една черта, която е оставил Газдов, наблюдаваме удоволствието мисълта да бъде изразно средство. Този момент е общ за всички визуални мислители. А те са не само художници. Те могат да бъдат и архитекти, дизайнери, моделиери, ландшафтни дизайнери, режисьори, оператори и т.н. Откриваме ги във всяка една област от човешката дейност, в основата на която стои визуалното мислене. Защо тези хора работят с образи? Нали образите са само една илюзия? Въпросът е екзистенциален и изисква адекватен отговор: Защото образите по някакъв начин концентрират същността на живота! И тук е парадоксът. Отчаяно се стремиш към същността, макар и да чувстваш, че докосването до нея изпепелява. Газдов с тъга цитира Владимир Свинтила: *Не се храни със същността. За кратко време тя ще те превърне в скелет.*

Изключително важно условие е комплексният изследователски метод, който бе използван за анализ на графикатурата. Той включва традиционните за изкуствоведско

изследване структурно-формален, иконографичен и други подобни методи. Най-добри резултати се получиха от дълбочинното изследователско интервю. Целта е да се достигнат най-скритите съзнателни и несъзнателни пластове и вътрешни психологически движения, за да се изясни същността на художествено-творческите постижения. Методът дава възможност да се очертае индивидуалността Газдов и респективно нейната проекция в твореца като еманация на определените социални и културни натрупвания в резултата на контактите с конкретна историческа, културна и художествена среда. Тоест, това което се изследва във втора глава, е заявената от самия автор интерпретативна схема. Структурата на изследването следва автентичния начин на мислене на художника. Направен е опит за дълбоко проникване в художествено-творческия метод на работа на художника. Ходът на изследването следва заявените от художника приоритети на конструиране на образа в йерархичен ред. Приоритет има онова, което е субективно заявената от автора семантична организация на графичния образ. Тоест целта на изследователския метод е да се тръгне не към реконструкция на авторския замисъл по знаците, които оставя, а нов прочит, като са гледани знаците през онова, което авторът е заявил като своя система от принципи при създаване на своя авторски графичен почерк. И в това се състои основният принос на труда. Във факта, че е работено с автора, който е решил да разкрие своя метод на работа. Целта на изследователя е да постигне стилизиране и концептуализиране на специфичната авторова гледна точка. За да вникнем в нея, трябваше внимателно и задълбочено чрез продължително във времето интервю да се вникне в йерархичната подредба на теоретични и практически принципи, които Газдов следва, и които са ключът към автентичния прочит на неговото творчество. Ценното и рядкото на този подход е, че осигурява именно този ракурс, защото всички по-късни прочити ще бъдат през знака. А конкретният анализ е до голяма степен през очите на автора. Дълбокият замисъл, конкретният повод, логиката на създаване на образа не е достатъчна, когато гледаме само през знаците.

Очевидно едно от значимите открития на Газдов като визуален мислител е дълбочината на възприятието. Газдов обединява най-важните според него принципи в изкуството на изображението: *композицията* и *деформацията*. Той ги обединява по начин, който пресъздава в картините му нова идея за пространство, насочена към въображението на зрителя. Затова втората глава на този труд започва с композицията. Рудолф Арнхайм пише, че *без форма не може да бъде предаден смисъл*. В своето изследване

на архитектурните форми същият психолог стига до извода: *Смисълът на една сграда за мен се състои в композицията*. Тези твърдения са изводи от дългогодишния задълбочен опит на влиятелния теоретик на изкуството в областта на изследване на изображението. Газдов също поставя композицията на първо място. Според изводите от настоящето изследване на творческия метод на Газдов композицията в графикатурата е нещо като визуален звук. Подобна теза, разбира се, е свързана с анализите на Кандински, който твърди, че формата, дори да е свършено абстрактна, има свое вътрешно звучене. Съдържанието на една творба се изразява с композицията като вътрешна организация на необходимите визуални напрежения. Каква е природата на звука в графикатурните композиции? От интервюто с художника става ясно, че той създава форми, в които съзнателно или несъзнателно влага своя професионален и човешки морал – бихме могли да го определим като свързан с красивата изтънчена форма в тембъра на искреността. Постига го чрез движението на линията. По този начин всяка една форма, която разкрива неговото разбиране за изкуството като човешка дейност, осигурява и най-висока степен на индивидуално присъствие. Звукът, който създава Газдов като същност и следствие от композиционната постройка на творбата, е жив. Той вибрира, затова казваме, че изкуството е живо. По някакъв начин движението е свързано с живота и го съхранява.

Газдов изгражда своите композиции, като използва двата много важни принципа на яснотата и контраста. Те са свързани. Яснотата е вътрешна и външна среда за образите, които създава художникът. Яснотата е проява на интелект. Налага се следният извод от анализа на формите в графикатурата: ясна мисъл – ясни отношения в структурата на образа. Яснотата прави възможна категоричността, която е основа на графичния израз на автора. Яснотата е *агрегатно* състояние на духа на твореца и подпомага създаването на среда на контрастност. Яснота, контрастност, категоричност и висока степен на четливост. Това са качества на образа, които са определящи за постигането на графичен звук, който създава графичната автентичност на графикатурния образ – различим, разпознаваем, уникален.

И последно за композицията: изводът от анализа, приложен в настоящето изследване, е, че не може да се анализира композиция просто така, формално. Само като схема, в която общуват минимизирано вертикални, диагонални и овални визуални сили. Композицията е замисъл, идея. Визуалните сили са описания на съзнателни или

подсъзнателни движения и мисли, които трябва да открием и изследваме. Композиционната схема е по-скоро психологическа карта, пътеводител в съзнанието. Затова е приложен формален анализ, който има за цел да се изявят способът, по който се съединяват всички елементи на цялото, закономерността на построяване на формата, принципът на моделиране на образния материал, който на свой ред позволява да се открият спецификата на авторовото художествено мислене, спецификата на стиловата концепция на произведението. Къде е генезисът на стилообразуващите фактори на графикатурата като личен авторски почерк? Той е във факта, че сетивата на съвременника на Газдов са настроени към знаковост и бързина. Да не забравяме, че един от родителите на графикатурата е запазеният знак и тенденцията към прегнантност на образа. Базира се на закона за прегнантността или разбирането, че съзнанието има тенденция да възприема нещата по-чисто, по-ясно, по-пълно. Също на факта че зрителят може да допълва незавършения образ и по този начин активно да се включва като съавтор в произведението, откъдето произтичат ключовите специфики при възприемането на този вид образност. Именно композицията, деформацията и контрастът са средствата, подчинени на стилообразуващите аспекти, с които художникът създава уникалните черно-бели образи. Целта на стиливия анализ е разглеждане на произведението като цяло. Като изразяване на идея с акцент на изразяването, като проявление на дълбочината на изразяването. Формалният метод на анализ позволява да се изясни авторовото художествено мислене, което се въплъщава в структурата на определен художествен порядък. Стилът на произведението е в единството на израза – всеки елемент от творбата носи в себе си това единство. Задачата на използвания формален (стилов) анализ е да изясни идейно-образното единство на графикатурата чрез неговото структурно-стилово въплъщение. Този вид формален анализ като методологически подход обединява съдържателните и формални аспекти на произведението в единна художествена цялост.

Не на последно място трябва да споменем, че ефектът от графикатурата или това, което по-точно показва рецептивният анализ на хумора и иронията като основни нейни съставки, доказва, че тя има своите по-дълбоки корени в хуманизма. За да се изяснят тези извори е използван херменевтичен анализ, необходим за целите на такъв тип изследване особено като се има предвид наличието на възможност за диалог с автора. Газдов казва: *Хуморът по особен начин очовечава, ...хуморът създава добра среда за*

подпомагане на всичко културно. Моята нагласа е в създаването на визуални парадокси, подлежащи и на усмивка, и на осмиване.

Газдов използва рисуването като метод на анализ на изображението. И следвайки създадените форми, той осмисля модерността, която разкрепостява изображението, но остава учудващо класически художник. Той сам показва основните измерения, които изграждат образа – прегнантност и хуманизъм. Естествено следствие от тяхното взаимно проникване като формален и съдържателен аспект е появата на едно ново визуално понятие – *морал на формата*. Той си поставя като граница на формалните търсения *моралът на формата*. Формата подсказва идея, съдържание, което не преминава в абсурд. Отношението на художника към изображението е изцяло подчинено на формални понятия, които той изработва като хуманистичен и професионален морал. Той намира много силен начин да изрази мислите си чрез визуални понятия – една от големите отлики и принос на графикатурата в съвременното изкуство. Газдов остава класически в избора на средства, защото се стреми да създаде силно въздействащо изкуство с прости изразни средства и го постига. В този смисъл за неговото творчество с пълна сила може да отнесем казаното от Бернард Беренсон: *Истинското изкуство ни помага да станем по-хуманни и човечни, в противен случай то е лъжливо. Без изкуство – изобразително, словесно, музикално – нашият свят би бил джунгла.*

Защо *композицията* е поставена на първо място в метода на Газдов? Чрез композицията Газдов изгражда диалектическо пространство, в което образът е създаден като динамично единство от противоборстващи визуални сили – чиста проба визуална диалектика. От тук следва и голямата мощ на графикатурната визия. Тя е построена съвършено умозримо. Това, което се вижда, е превод на *състояния*, видими с ума. Дори и да я откриваме в изображението, силата на мисълта като мощ и интензитет си остава ненадмината. Газдов със своята реализирана идея за единство на картината като *стегнато* пространство чрез композиция и деформация създава *ударна сила* на образа, с която атакува зрителя. Той наистина е изградил нов език от форми, използвайки навсякъде дори и най-малкия детайл като арена на борещи се визуални сили. Доказателство е и неговото признание, че *...драматичността е част от всяка художествена работа... Това е добър белег за картинност, независимо дали вътре има човек или дърво. Зрителят е като кожа*

на барабан, който художникът докосва със свой ритъм. Цитираното наблюдение на художника може да използваме като доказателство на твърдението, че в крайна сметка диалектичният метод рефлектира в умозримата тъкан на образите и художникът постига силата на внушение, което наричаме могъщество на формата в графикатурата. Умозримите състояния, принципи и понятия са преведени чрез практиката на рисуването и съдържащите се в него възможности за предаване на смисли чрез символи. Затова е особено важно определението на Газдов като рисувач. То има много голяма когнитивна стойност при обяснението на изобретяването на този нов език – графикатурата. Какво означава да си рисувач? Означава, че обичаш да изразяваш мислите си в образи. Фундаментална нагласа да рисуваш това, което мислиш. Превръща се в навик. А както казва Аристотел: *Ние сме онова, което правим постоянно. Следователно съвършенството не е въпрос на действие, а на навик.* Съвършенството в графикатурата по парадоксален начин е постигнато като диалектическо противопоставяне и обединение на непрекъснато творческо изобретяване на нови образи и навикът да се мисли през рисуването. Ето как художникът сам синтезира този свой задълбочен опит: *Невинният или може би чистият смисъл на изкуството съдържа сплав от знания и дарба.* Тоест когато човек, който определяме като рисувач, докосне листа с върха на молива, ние виждаме появата на зрима мисъл. Говорещо изкуство е рисунката, която е плодородното поле върху, което расте графикатурата.

Вторият приоритет, заявен от автора при изграждане на графикатурния образ, е използването на *черния и белия цвят* като основни изразни средства. Идеалът в изкуството са простотата на изразните средства. Графикатурата като визуален код е продукт на абстрактен начин на мислене. С помощта на абстрактните визуални елементи – точка, линия, петно, растер, художникът въздейства върху начина, по който възприемаме и разбираме оптичната реалност. Понеже той се стреми към същността на явленията, по необходимост е лаконичен в художествения израз. Когато рисуваш с ума и за ума, черното и бялото са достатъчни. Газдов създава език, който концентрира същността. Излишните неща са в контрапункт. Контекст на лаконичността в този естетизиран и минимизиран до крайност израз (черно докосване) е богатата визуална култура на автора и в последна сметка – богатият и красив човешки дух. Богатството на художествения образ произтича от факта, че е постигнато внушение, което предизвиква *празник за сетивата*, откъдето

следва и парадоксалното усещане за цветност у зрителя. Богатството на образа не е свързано с разнообразен колорит, а най-вече с емоционалния синтез – проникването едно в друго на осъзнато чувство и градеж на визуалната структура. Наричаме този елемент от творческия процес вдъхновение. *Но аз разчитам на вдъхновението. Вярвам, че талантът е 99-те процента във всяка работа, останалото е изпълнението.* С вдъхновението е свързано и едно конкретно място, където се раждат графикатурите.

Газдов създава универсални визуални понятия, използвайки пределната лаконичност на наситеното черно петно в контраст на искрящото бяло на листа, похват, който по удивителен начин осигурява възможности за максимални обобщения. Ключова роля в този процес играе паметта на художника. Когато рисува графикатура авторът следва паметта си. Паметта е сито. Паметта е психичен процес, който Газдов по най-естествен начин използва, за да обобщава визуалните си впечатления. Това е именно процесът на пресяване, който се извършва в паметта на художника и създава високата концентрация на смисъл в образа. Графикатурата е умозрително изкуство. Изразните средства в графикатурата са подходящи за създаване на един визуален език на умозрението, в който черното и бялото са свършеният начин на изява на художника.

Следващият принцип, който е посочен от художника като структурно определящ за изграждане на графикатурен образ, касае ролята на бялото, което в този вид изображение далеч надхвърля *функцията на фон*. Самият художник назовава това сложно взаимодействие като: *Черно върху бяло, което не е фон*. Както вече казахме, графикатурата е умозрителна. От тази изходна интелектуална нагласа се създават образите в това изкуство и тук са корените на оригиналното решение на художника да разреши по нов начин проблема фигура – фон. Графикатурното мислене отхвърля принципа на илюзията. Методът на Газдов много се различава от илюзионистичния трик за потъване в дълбочина, за да създаде пространство, художникът използва друг принцип – рисуване по фантазия. Чрез този похват той събира планове в едно и ги подчинява на въображението си. Газдов създава пространство в картинното поле с осъзнатата цел да насочва вниманието на зрителя в желаната посока. Художникът не рисува пространството като потъване в дълбочина, той рисува *идеята за пространство* и по този начин прави вид философски коментар върху битието на художествения образ. Приносът на този метод към световното изкуство е, че преодолява идеята за граница. В случая границата е символ на

повърхността на предмета и се явява линията, с която го очертаваме. Ние мислим в линии. Линиите са граници на изобразяваните обекти. Щом мислим в граници, означава, че не мислим цялостно. Противопоставяме обект на пространство, фигура срещу фон. Обикновено водещата ни нагласа е да разделяме цялото картинно поле на фигура и фон, като активното ни внимание се фокусира върху фигурата, а фонът се разтваря в областта, която остава извън фокуса на внимание. Линията, с която очертаваме тази фигура, е същата, с която се отделя фона от фигурата. Газдов концентрира вниманието си именно върху тази двойствена функция и я изследва като възможности.

Той отива и по-нататък, като си задава въпроса какво ще стане, ако използваме за граница на един обект илюзия за линия, дорисувана от възприятието на зрителя? Взаимодействието на фигура и фон и създаването на двоен или невидим контур е промяна в начина на визуално мислене и представяне на обема като обект в интелектуален визуален контекст. Това е свършено нов вид синтаксис на образа. Нов начин на мислене, който създава нови отношения между предмет и пространство. Газдов прави всичко това, защото знае, че една картина е завладяваща и убедителна, когато в нея има вътрешно движение. Без илюзия за движение образите остават неубедителни и не докосват зрителя.

Чрез новите измерения, които влага в отношението фигура – фон художникът създава вътрешно движение в цялото изобразително поле, то прониква в обемите, от които е изградена композицията. По този начин авторът обединява времето с пространството в техния синтез – движението. Това е едно от значимите открития в системата Газдов – разглеждането по нов начин на взаимоотношенията *предмет – пространство* и проникването им едно в друго. Новаторски подход, създаващ безкрайно сложна и богата по съдържание форма. По този начин идеите буквално прозират зад формата. Авторът успешно реализира своята концепция за цялостна картина, в която дава на интервалите между обемите също обем, пластика и индивидуално присъствие. Създава интервали, които натоварва с форма, значение и смисъл. С този кратък анализ е направен опит да се изясни защо някои автори прилагат понятието графичен диамант, когато говорят за графичатурния образ.

Газдов обръща специално внимание на проблема за *деформацията*. Художникът казва, че единственото нещо, което има стойност в картината, е единството на

композицията и деформацията. Той одухотворява своите персонажи чрез движение вътре в обемите, от които е изградена тяхната непозната физиология. Това е постигнато чрез проникващото в дълбочина движение вътре в самите обеми. Движението вътре в обемите е структурно свързано с *пространството*, в което са ситуирани. Този визуален процес, осигуряващ връзка между движението вътре в обема и движението в цялото изобразително поле, означаваме с понятието *самодвижение*. Деформацията при Газдов е одухотворен ритъм във фантастична форма. Защо обаче деформацията в графикатурата прераства в по-сложно понятие, което определяме като *дълбочина на възприятието*? Когато вникнем в самата тъкан на образа и задълбочено го изследваме в личния си опит, като го прерисуваме, тогава обосновано можем да синтезираме този аспект на графикатурната образност – дълбочина на възприятие. Най-достъпният начин да се разбере какво стои като съдържание зад това понятие, е да прерисуваме графикатура. Именно чрез интуитивния метод, който практиката на рисуването ни осигурява, се разбира, че Газдов отрича традиционните средства и си изработва нови. Откритието в графикатурата е, че дълбочината се ражда от *сливането на формата с пространството* и на пространството с формата. Самото пространство е преход между фигура и фон, от където следва, че черното е върху бяло, което не е фон. След като не е фон – няма какво да потъва в него. Този метод на работа създава у зрителя усещане за визуален лабиринт.

Газдов непрекъснато мисли за *активността* на цялото поле. Изводът е, че в графикатурата енергията на визуалните сили в цялото изобразително поле участва в изграждането на отделния обем. Точно обратното на метода на изграждане на пространство чрез обединяване на обеми и съотнасянето им в пропорции, така че да се появи илюзия за дълбочина. Усещането за пространство в графикатурата не е свързано с потъването във фона, а с потъването във въображението. Имагинерното начало играе ролята на дълбочина. Всъщност това е най-убеждателната дълбочина в сферата на изкуството.

С деформацията в графикатурата са свързани и още две ключови понятия, интелектуални открития на художника в областта графичното изображение. В настоящето изследване те за пръв път са установени като визуални факти и са анализирани. Това са *морал на формата* и *авторска пропорция*. Художникът създава и използва изцяло индивидуална система на пропорциониране, която отразява неговото уникално отношение

към света. Системата на пропорциониране е в основата на хумора, който излъчват графикатурните изображения. Чрез пропорцията художникът изразява своето лично отношение, прави графичен *коментар* на пресъздадените в символи събития, явления, процеси. Но никога не преминава една граница на деформация на формата, която е определена от вътрешната му нагласа. Психологическите нагласи на автора и някои аспекти на философските му възгледи в настоящия труд са анализирани с херменевтичен метод. В деформацията на изображението Газдов си позволява да стигне до един предел, който той нарича *морал на формата: Нещата не прескачат и не минават в някакъв абсурд.*

ГЛАВА 3

РЕЦЕПТИВЕН АНАЛИЗ НА ГРАФИКАТУРАТА

Бодлер пише, че чистите рисувачи са философи и се домогват до квинтесенцията на нещата, а колористите са по същина епически поети. *Колористът прави присъствието си забележимо дори в обикновена рисунка с въглен* – казва Анри Матис. Художествените текстове, които е написал Газдов, се доближават най-много до философската поезия. Тази негова нагласа се открива и в графичните знаци, в които основно изразно средство за създаване на характерното излъчване на образа е линията. Ако внимателно разгледаме ранните рисунки на Газдов в хронологичен ред – от първата най-ранната, изработена с туш през 1957 г. до автопортрета колаж, изрязан от черен картон и залепен върху бял лист с формат А4, ще се разбере какъв дълъг път е изминал художникът, за да стигне до онова, което гешалтпсихолозите наричат интелигентно виждане. При Газдов графичната автентичност е интелектуализиране на емоцията – плавност, изисканост, елегантност пулсират хармонично и във висша степен балансирано в линията, която *загребва* обем.

И разбира се, хумор! *Хуморът* е свързан с интелекта. Сигурно е, че един от аспектите на графикатурния образ е внушението, което художникът чрез него отправя към зрителя. Творецът, използвайки ударната сила на изображението, разкрива пред реципиента способността си да интелектуализира емоционалните си послания. *Оглажда ръбовете*, хармонира контрастите и създава приветливост. Един от най-значимите психолози на изкуството Р. Арнхайм говори за интелигентност на виждането. Газдов не е

психолог на изкуството, но е изминал този път *отвътре* чрез творческата практика. Пътят води до способността за обобщения. Изводът е, че ако един художник прилага интелигентността като мярка в създаването на изкуство и запази доброто си здраве – физическо и душевно, то се наблюдава една възходяща линия на развитие в творбите му в посока на все по-интелигентни обобщения. С изкачването *нагоре* на художника му остават все по-малко време и нерви за подробности. Трудно е да се приведат несломими доказателства в полза на тази теза, но авторът на този текст ще се позове на едно свое наблюдение. В едно интервю български писател в патриаршеска възраст говореше просто и искрено само обобщения, като не се подчиняваше на журналистическите въпроси, а следваше логиката на своята мисъл. Това се случва с всеки мислещ човек, извоювал сам с много труд в полето на мисълта собствената си независимост. Мисленето е автентична дейност и затова е в основата на творчеството. В случая Газдов е визуален мислител, той ни разкрива своите мисли чрез живота на формите, които създава. Разбира се, той прави нещо повече, той използва формите, за да каже нещо различно от тях и тук е същината на това, което наричаме *интелигентност на виждането*. Факт, който много ясно се усеща от подготовения зрител.

От графичната следа в съзнанието на зрителя остава усещането за интелектуалното начало, обогатено от облагородено с поглед отвисоко чувство (хумор). Това е опит за определение на понятието *графична автентичност* на образа в графикатурата в най-ясен вид. И не на последно място е необходимо да се спомене и наблюдението на Румяна Константинова, че в графикатурата, въпреки изчистената черно-бяла концепция, има усещане за голяма *цветност*. Не случайно по-горе беше цитирана мисълта на Матис, че колористът си проличава дори в рисунка с въглен. В графикатурата колоритът е в друга категория, но решително съществува като идея! Той е в интензитета на излъчване на творбата. Бялото става максимално бяло и черното – максимално черно, като от силния контраст и играта на фигура фон се получава стереоефект. Ако трябва да определим излъчването на графикатурната творба, то може да го наречем бляскавост и в никакъв случай излъсканост. Газдов е решително против всякакви подобни психологически нагласи, пораждащи маниери на рисуване, които създават усещане за излъсканост, порцелановост и т.н. и оставят у зрителя чувство за фалш и студенина.

Проблемът за *интелектуализиране на чувството*, въплътено в графичния образ, е много важен, за да се разбере същността на графикатурата като визуален код. При Газдов интелектът дава форма на чувството и това е съвършено видимо в графичния знак. Интелектуализирането на чувството в графичните абстрактни знаци е логично следствие в развитието на визуалната европейска култура. Рисуването винаги започва като спонтанна дейност в свободната рисунка. Тази рисунка е импулсивна. Следващата по време рисунка е анализ на спомена от визуалното явление, фиксирано в импулсивната рисунката и анализ на самата импулсивна рисунка. Първата остава само като някаква фиксация на преживяването, но сама по себе си е много необходима като поставяща начало на визуално изследване. Рисунките, които идват след нея по време, са вече начало на търсенето на култивирана следа. Един тип художници, които често определяме като експресионисти, остават съзнателно на първото ниво на спонтанно импулсивно маркиране в знаци на наблюдаваната външна (природа) или вътрешна реалност (представа). Други художници обаче продължават изследването на впечатлението като преминават в изследване на себе си чрез знаците. В този смисъл в рисуването като дейност, създаваща символи, съществуват *знаци от първо и второ равнище* – импулсивни и култивирани. Творчеството на тези, които създават знаци от второ равнище, се базира на саморефлексията и на рефлексията върху знаците, като стигат до високи обобщения чрез култивирана следа. Докато при художниците импулсивисти знаците (мазките) са само непосредствено фиксиране на импулсите от преживяното (наблюдаваното).

При Газдов процесът на рисуване на графикатура се осъществява, след като първичната емоция е отшумяла и идва премисленото отношение. Първата спонтанна рисунка е само *материал*. Тя е регистрация на наблюдаваното събитие (без значение дали е реално, или въображаемо). Известна е обаче тезата: *Лъже като очевидец*. Именно за да избяга от тази суровост на данните, дадени ни от първия поглед, художникът започва да *дълбае* и моделира обема и го натоварва с психологическа дълбочина, като му придава философски измерения. Тоест той като всички други тръгва от първичната емоционална реакция, но не остава там, а минава постъпателно и упорито към *вторичната* облагородена и минала през мисълта и изследване на чувството графична следа. Самонаблюдение и визуална памет са ключови моменти в системата Газдов. И отгук следва много интересен извод: Газдов разбира експресията по много различен начин – не

като спонтанен израз в хаотични знаци (драскулки и зацапвания, символизиращи душевен смут). Тоест той не разчита на инцидента в полагането на следата. Експресията обаче е необходима, за да привлече вниманието на зрителя. Но това вече е постигането на *култивирана експресия*, която се превръща в *ударната сила* на графикатурата. В графичните знаци на Газдов пулсира аналитично възприятие и облагородената емоция. Това е процес на формообразуване, дълго търсен във времето.

В цялата визия на графикатурата откриваме *иронична усмивка*. В настоящия труд се изследват психологическите корени на тази нагласа на художника. За да не стане циник, Газдов бяга в иронията. Тя е позитивна. Има хумор и по този начин творецът опазва добронамереното си отношение. Един от възможните прочити на присъствието на ирония в почти всеки графичен образ е, че авторът не се е отчаял напълно.

Иронията е интелектуален подход, който е свързан с работата на рефлексивното съзнание, което отказва да приеме някоя доктрина или реалност и утвърждава свободата чрез оттегляне и дистанциране. Газдов използва този похват като противопоставя утвърждаване и отричане. Например в някои еротични графични образи той противопоставя емоционално-духовното на телесното изживяване. Утвърждава благородството на чувството и веднага с лек присмех го отрича чрез реалността на плътския копнеж. В графикатурата е заложен още един план на иронично отношение, който струи от самата форма като синтез на абстрактни графични елементи. Знаци, които представляват даден предмет, вещ, идея и едновременно с това го отричат. Ирония може да открием и в съществуването на визуални загадки в образите, които зрителят сам трябва да открие и разреши. В самия метод на работа, при който художникът изгражда чрез абстрактни форми *парчета чиста графика*, изцяло подчинени на силата на творческото въображение, проблясва иронична усмивка. По този начин Газдов създава един съвършено нов като синтаксис и семантика език – изцяло интелигентен подход към визуалното представяне на идеи.

Последният ключов момент за изграждане на графичен образ, посочен от художника, е *хуморът*. Тезата, развива настоящето изследване за хумора като феномен в графикатурата, е следната: Истинското изкуство дава надежда. Големият творец притежава способността с творбите си да вдъхва надежда у своите зрители или читатели. Наличието на това умение у твореца е изключително съществено, защото му дава възможността да

задава екзистенциални въпроси, но без тъга и депресивни нотки, използвайки една светла мажорна гама. Цялото творчество на Иван Газдов е пропито с чувство за хумор. Изследвайки образите, създадени от художника, стигаме до заключението, че съзнанието е убежище за човека. Изкуството е дълбоко свързано със съзнанието. Изкуството е вид убежище на цялостното нефрагментирано съзнание. Всяко едно дълбоко изстрадано творчество е екзистенциална дейност, защото е размисъл върху съществуването. Творчеството е действие в нематериалната сфера. В автентичната творба реално съществува трудно доказуемата с аналитични методи способност на автора да намира смисъл и да дава надежда на зрителя.

Философското чувство за хумор произлиза от съотнасянето на преходни и ограничени обекти към безкрайността. Мъдрите хора се усмихват, защото гледат в перспектива към безкрайното. Всеки ограничен обект, който попадне пред погледа им на фона на безкраен хоризонт, предизвиква добронамерена и състрадателна усмивка. Хуморът на мъдреца е незлоблив. Нека условно го наречем философски или екзистенциален хумор. Затова хуморът на Газдов е в пропорцията и формата, там където е най-висшето ниво на условното и абстрактното. Бялото в графикатурата е символ на безкрайното, черното петно маркира обекта (преходността). Играта на черно и бяло е в изчистен вид метафора на отношенията вечност – време, безгранично – ограничено, безформено – оформено, светлина – мрак, отчаяние – надежда, безсмислие – смисъл.

Според изводите на настоящето изследване графикатурата е творчески метод на Иван Газдов, който може да се нарече *Системата Газдов*. Този метод е кулминация на натрупвания от неговите изследвания на визуалните стратегии в историята на изкуството и проникване в персоналните методи на визуално пресътворяване на образа, даден ни във възприятието от значимите визуални мислители. Това, което е довело художника до откритието на този метод, е огромният синтезиран опит, който проблясва като светкавица в момента на създаване на образа: *В изображението нещата се натрупват и когато стигнеш до едно единствено черно петно, резултатът е удовлетворителен!* Тук е ключът към спецификата на графикатурата и нейното изключително въздействие върху зрителя.

И като обобщение ще повторим: Процесът тръгва от спонтанна рисунка, която ще определим като записки по формата. Второто ниво на процеса е мислене на формата, след

като са систематизирани записките в теоретичен контекст. Следва дестилиране на опита (визуалния). Тук помага паметта, която работи като сито и пресява ненужното. Непосредственият опит от наблюдението и спонтанното полагане на знаци е само компонент в този сложен процес на аналитично възприятие. Следователно графикатурата е метаезик – рядко срещано явление в художествената култура.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Настоящото изследване е посветено на една част от обширното творчество на Иван Газдов. През дългия си творчески път този творец работи в различни области на графиката /суха игла, сериграфия, графичен дизайн, плакат и др./ Графикатурата, която е обект на този труд е кулминация на неговата творческа активност и квинтесенция на неговия мироглед и система от художествени ценности. Тя се появява в един зрял етап на неговото творческо развитие, колкото спонтанно, толкова и логично. Личен стил появил се като обмислено следствие от натрупвания на твореца в професионалните му занимания в областта на приложната графика, плаката, карикатурата и илюстрацията. Художникът, който е роден през 1945 година, създава първата си творба от разглеждания цикъл през 1987 година. До настоящия (2014 г.) момент са реализирани общо осем цикъла.

Като художествена идея Графикатурата се реализира в серии. В системата от художествени ценности, които изповядва твореца цикъла намира особен статут. Художникът е убеден, че именно работата в серия може да предаде завършен облик на изследваната с художествени средства идея в основата на творбата. Постоянството на твореца в тази насока и теоретично осмислената база на работа в серия, от гледна точка на една изградена и доказана в практиката с творчески факти философия на изображението е принос към историята на българското изкуство.

С графикатурната образност Газдов много ясно отстоява своите теоретични позиции. Много осъзнато и концептуално защитено. Графикатурата е изцяло съвременна като философия на изображението и като формални естетически принципи, и дори като техника. В основата на авторската концепция е залегнала философията на естетическото виждане. За разлика от обикновеното житейско виждане, което е свързано с материалната вещественост на обекта, естетическото възприятие се насочва към формата като такава.

Мъглата на веществеността се стопява. Спрямо размътената от материала форма при обикновеното виждане, застава като противовес чистата форма на естетическото виждане.

Графикатурата е една голяма студия посветена на проблема на естетическото пресътворяване на данните постъпващи в сетивата ни и опит за облагородяване на възприятието. Газдов през целия си творчески път не просто рисува по навик, а активно мисли и изследва философската основа на изображението. Главно проблема форма - съдържание. Всеки елемент, който присъства в Графикатурните творби не бива да бъде разглеждан като механично единство на форма и съдържание, където формата изразява съдържанието. Формата и съдържанието са в органично единство и не могат да бъдат схващано поотделно. В този смисъл към изкуството на Графикатурата с пълно основание можем да отнесем тезата на Морис Вайс, че това как нещо е изразено, е онова, което е изразено.

Един от важните изводи на настоящия труд касае психологията на творческия процес. Изследването на авторскиятметод на Иван Газдов показва, че художникът воден от стремеж към съвършенство си поставя своеобразен недостижим хоризонт. Към тази нелимитирана граница, по вектора на почтеното отношение /субективно понятие обобщаващо принципите на професионален морал/ са насочени всички негови усилия. След като внимателно и задълбочено са изследвани понятията, които художника синтезира в прегледна система за да обясни и обобщи своя личен теоретичен и практически опит в света на изкуството на изображението, излиза на преден план основния водещ мотив, творческо кредо или както преди малко вече го назовахме - хоризонт, т.е. "чистата графика". Елементите в тази система на "чиста графика" са изцяло абстрактни, а внушението върху зрителя е силно сетивно и създава усещане за пълнота на изображението, за голяма цветност, за ритъм и пропорционалност и т.н. Всички усещания, които ни се внушават чрез художествения образ могат да бъдат изведени до понятие, което говори за съвършената обмисленост на творческото действие. Газдов постига знаковост на изображението. Една от основните му цели е да постигне завършеност на творбата. Критерий за завършеност е композиционната постройка спрямо, която е намерено решение за всеки отделен детайл с характерна и оригинална система от деформативни модуляции. Сложна система от взаимоотношения, които във всяка следваща творба показват ново сливане на форма със съдържание. Съдържанието на

творбата се е сляло неотделимо със начина, по който то е изразено чрез самата форма. В това фино и доловимо с усета съотношение е скрито - явно творческото откритие на художника. И това по същество е чистата концепция на Графикатурата. Само там някъде, по линията на споменатия хоризонт олицетворяващ стремежа към съвършенство и достъпен единствено за въображението, се сливат в една форма и съдържание, абстрактно и сетивно, завършено и незавършено, натурно и условно, силите на композиционната схема с параметрите и формата на изобразителното поле, знак със художествен образ. Като обобщение може да се твърди, че Газдов залага навсякъде на контрастното съотношение за постигне максимална степен на въздействие върху зрителя. Създава сложна система, която е по силите на една оригинална индивидуалност и един изстрадан човешки опит в света на изображението. Като резултат се получава философска концепция на изображението, която се реализира мълчаливо в изследвания тук стил, назован с тънка ирония - Графикатура.

Иван Газдов твърди, че за изкуството се иска нещо да е сбъркано, а не път от рози. В настоящето изследване е направен сериозен опит да се изясни генезиса на ирационалните фактори притежаващи важна роля в създаването на стила Графикатура. Посоченото обстоятелство направи неизбежно използването на методи от психологията на изкуството и работа с херменевтичен анализ. В помощ на изследователската работа бяха публикациите върху темата, чийто преглед е направен в глава първа. Проследяваните издания в настоящата дисертация са подредени в хронологическа последователност, спрямо годините им на издаване. Осъществен е анализ на визуалните качества и характеристики на графикатурния образ. В този анализ са взети под внимание тезите изложени по този проблем в издадените до момента студии. Внимателно са анализирани и създадените от автора понятия, с които той обобщава своя теоретичен и практически опит. По специално се разглеждат понятията като "морал на формата", "графична автентичност", "идея за пространство", които имат висока субективна стойност в ценностната система на художника и играят активна роля в изграждането на стила.

Входа на изследването се очерта необходимостта да се обособи и цялостната гледна точка на автора на графикатурите, доколкото след като твореца бе склонен да я сподели не би било логично да се отхвърли подобна ценна възможност. Натрупания чрез диалога с

автора материал в бъдеще може да послужи като отправна точка или база за сравнение на всеки следващ изследовател на графикатурите. Това бе причината да се опише авторския интерпретативен модел, в който темите бяха изложени в йерархичния ред посочен от Газдов. Като през цялото време изследователя се е стремил да поддържа необходимото критическо отстранение. По този начин беше възможно да се следва непрекъснато мисълта на автора като се полагат неговите изводи и обобщения в полето на критически анализ. Изложения метод на работа доведе до създаването на изложената интерпретацията на феномена Графикатура, която е и един от приносите на настоящия труд.

В заключение може да се каже, че Графикатурата като личен авторски стил, намерил своето въплъщение в посочените цикли създадени през последните години на 20 - ти и началото на 21 век е безспорен принос на един български творец към световното културно богатство в областта на графичното изображение. Факт, който се налага от изводите, които бяха достигнати в настоящия труд. До момента липсваше цялостно изследване върху Графикатурата. Постигната е целта на изследването да се открият качествата и отликите на разглеждания стил на фона на съвременното графично изкуство. Да се разгледат базовите нагласи довели до оформянето на стила "отвътре" през гледната точка на художника: основните принципи и елементи на художествено-творческия процес, системата от художествени ценности, интелектуалните идеи, психологическите мотиви, естетическите и житейските възгледи, които се синтезират в творбите на художника. Направен е опит да се изследват някои нови понятия на визуалното мислене, в които художника синтезира своя оригинален творчески метод, за да се докаже приносът на Иван Газдов като визуален мислител.

Задачите, които са поставени в началото на този труд са изпълнени. Една от целите беше да доведе до разбиране в обществеността на специфичното значение, място и роля на Графикатурата в Българското и световното изобразително изкуство.

Най-важните изводи, които могат да се направят от цялостното проучване на Графикатурата като феномен в творчеството на Иван Газдов извършено в тази дисертация са следните:

- Иван Газдов притежава креативна мощ, реализирането на която в разглежданите творби го поставя достойно сред неговите именити колеги работещи в областта на графичното изкуство:

- Графикатурата е личен авторски стил на художника Иван Газдов основан на оригинален творчески метод.

- Методът, с който се създава графикатурния образ е основан на синтеза. Разглеждане ролята на композицията в Графикатурата, черното и бялото, ролята на бялото не само като фон, но и като фигура.

- Изясняване на ирационалните фактори притежаващи важна роля за изграждане на стила. Като оригинален творчески метод интерес представлява изследването на творческия опит на художника чрез интерпретация. Анализ на понятията в които твореца синтезира своя художествено-творчески метод.

- Графикатурата косвено е сродница на менталното изкуство на 20 век(Ешер, Сол Стайнберг).

- Графикатурата е оригинален символичен код на условното (мисловно) изображение, тя е вид метаезик.

-Творчеството на Газдов ни представя достойно както на вътрешната така и на световната сцена. Творбите му са направени майсторски, професионално изградени, те са колкото художествени, толкова са и теоретични уроци и поставят нови въпроси. Графикатурата като личен авторски стил открива нови пространства в българското изобразително изкуство.

РЕЗЮМЕ НА ПОЛУЧЕНИТЕ РЕЗУЛТАТИ С ДЕКЛАРАЦИЯ ЗА ОРИГИНАЛНОСТ

Направеното научно изследване съдържа следните конкретни приноси:

В процеса на анализа на графикатурата са коментирани обичайните структурообразуващи елементи на всяка картина – линията, формата, композицията, пространството и т.н., като са изтъкнати особеностите им в сравнение с познатите графични образци. Особено внимание е отделено на специфичните за графикатурата начини на изграждане на образите с помощта на символа, знака, изчистената и

компресирана форма. Пространството в картините на Газдов е разгледано като нетрадиционно решение с особена структура и въздействие.

След направения анализ с *поглед отвън* и *поглед отвътре* се надяваме да е постигната цялостна и обективна характеристика на графикатурата като феномен в творчеството на художника Иван Газдов, с което е реализирана целта на настоящата разработка – да се докаже приносът на този уникален авторов стил към европейския художествен свят на графиката от последните десетилетия. Да се очертаят откритията на художника, довели до създаването на стила като емблема на една нова визуална култура.

Като приносен момент в изследването може да се смята и прилагането на по-особена **комплексна методология за изследване** на художествено творчество, която към традиционните за изкуствознанието методи (структурно-формален, културологичен и иконилен) включва допълнително и херменевтичния анализ и дълбочинното интервю, проведено с художника.

Изследването на понятията *морал на формата*, *графична автентичност*, *идея за пространство*, *дълбочина на възприятието* и др. също може да се смята за своеобразен принос към *технологията на изследване* на едно художествено произведение или стил (доколкото са приложени като нестандартен поглед към едно нестандартно изкуство). Тези понятия имат висока субективна стойност в ценностната система на художника и играят активна формо-образуваща роля в изграждането на личния стил на автора. Художника синтезира своят петдесет годишен опит в рисуването, в понятие смисъла на които тук е локализиран и анализиран.

ПУБЛИКАЦИИ ПО ТЕМАТА:

1. Петков, П. „За силата на обобщението в творчеството на Иван Газдов” – Сборник „Изразни средства във визуалния език – Идея и медия”, НХА, С. 2013г.
2. Петков, П. „Черното и бялото” доклад подготвен за печат в сборник „Докторантска конференция. Сборник доклади”, НХА, С. 2013г.